

Részletek Melith György feljelentési fogalmazványából, 1564 k.

„[Balassa Menyhárt] házamra küldte Bekest darabontjaival, kapumról letörette a lakatot, szénámat kihordatta udvaromról. [...] Azután minden jószágomra [...] bort vettetett reá, és úgy árultatta, amint önnönmaga szerette. Jószágomon [...] egész nyáron [...] kaszáltatott, és [...] nem császár őfelsége szükségére, hanem [...] önnönmaga hasznára, úgyannyira, hogy három rétem maradt kaszálatlan [...]. Annak felette [...], minden jószágomat szolgálainak tisztül osztotta és úgy bírták, mint szinte akarták, és ha valamiben szavukat nem fogadhatták, verték és nyakon kötve bevitték Szatmárba, és ameddig szerették, mindaddig ott tartották.

[Aztán] darabont hadnagya [...] házamra jött, kapumat levágta, házaimnak ajtaját betörte, és szolgálaimat verte, ott kereste jobbágyomat és azt mondta egy jobbágyomnak [...], hogy koncról-koncra vagdalja. [...] A jobbágy [félelmében] Debrecenbe ment [...].

[...] Aztán, hogy Kisvárda alá megyen vala, házamba szállt kedvem, akaratom ellen és [marháimat] elvitte [...]. Annak utána, [...] ismét házamba szállítá latrait, és én magamat házamból kirekeszte, és mind pincémnek, mind egyéb házaimnak kulcsait elvevé és azt, mint ő maguk szerették, mindent úgy költöttek, valami házamban volt. [...]

Emberverés, nyúzás-fosztás, szolgálimnak és jobbágyaimnak fogságuk, ez számtalan dolog, kiket én ingyen meg sem írok. [...] Mostan is jószágomra, falvaimra káposztát vetet, hogy káposztát vigyenek neki Szatmárra, és amelynek nem volt is, pénzen tette szerét a szegény ember, és úgy vitték be neki [...]. Ennek felette, tizenkilenc jobbágyomat foglalá el Sályiban és adá egy szolgáljának, [...] ugyanazon szolgálja [...] erdőmet pusztítja, vágatja.

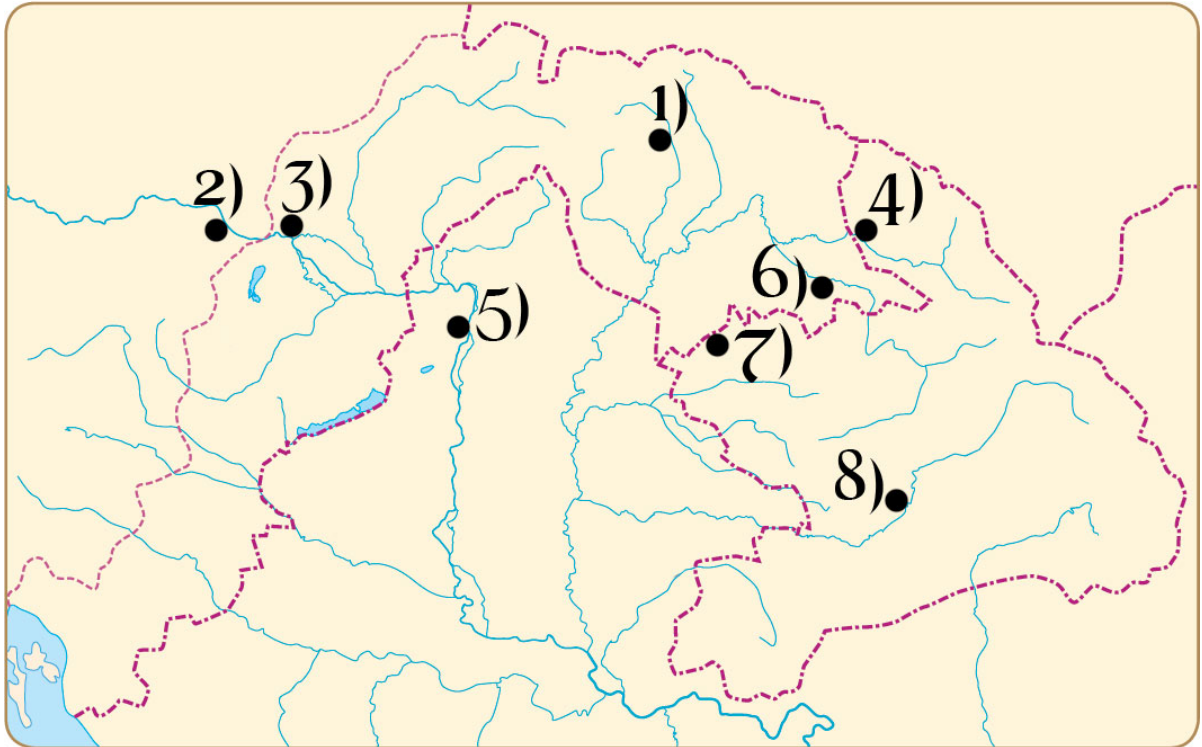
Császár őfelsége parancsolt volt kapitány uramnak, Zay Ferencnek, [...], hogy engemet mindenek ellen megoltalmazzon az én jószágomban és oly levelet küldött volt, kin őfelségének keze írása vagyon, [...] önnönmaga kapitány uram is megmondotta [Balassának], hogy az én jószágomnak békét hagyjon, mindazáltal ő ezzel semmit nem gondola. (Most is valahova akarja küldeni mindenüvé az én jobbágyaimat, úzi, kergeti, [...] mind fát, búzát, mindent csak az én jobbágyaimmal hordat, ha pedig nem mennek, verik, fogják őket. Egy barátom beszéllé, hogy most is Szatmárról Kassára sót vitet [...].)

Fáraó király idejében sem lehetett a szegény, nyomorult község nagyobb ínségben, mint most, ő miatta vagyon. Mert egyfelől Hagymássy [Kristóf huszti kapitány] dúlja őket, másfelől Balassa uram nyúzza, fosztja őket. Amely jószágomat török bírja, azok sokkal nagyobb békességben vannak, hogynem mint akik Balassa uram birodalma alatt vannak. Házam is ő miatta ége meg, mert ha szolgálait belé nem szállítja vala, tehát az én házam meg nem égett volna.”

(A forrás teljes szövege elérhető:

Virovecz Nándor – Fekete Bálint: „Emberverés, nyúzás-fosztás” – Feljelentési fogalmazvány a 16. századból és annak iskolai használata – 1. rész. In: [http://ujkor.hu/content/emberveres-nyuzas-fosztas-forras] Utolsó letöltés: 2019. október 16.)

1. Térkép. Azonosítsd a forráshoz kapcsolódó területeket, városokat! Használd az atlaszt!

(A térkép forrása: Dr. Baranyai Katalin (vez. szerk.):
Történelem 6. Munkafüzet. EKE–OFI, Eger, 2017. 53. o.)

A) Jelöld be...

- ... a Hódoltság területét!
- ... az Erdélyi Fejedelemség területét!
- ... a Magyar Királyság területét!
- ... a Német-római Birodalom területét!

B) Azonosítsd a forráshoz kapcsolódó területeket, városokat!

- a) Balassa birtokainak központja: ____;
- b) A királyi központ: ____; a császári központ: ____;
- c) A mezőváros, ahová a Melith jobbágya menekült: ____;
- d) A Hódoltság központja: ____;
- e) A sószállítás végpontja: ____;
- f) Hagymássy Kristóf csapatainak állomáshelye: ____;

3. Források összehasonlítása, értelmezése.

Olvasd el az alábbi két kiemelt részletet!

„[Aztán] darabont hadnagya [...] házamra jött, kapumat levágta, házaimnak ajtaját betörte [...]”
„[...] Aztán, hogy Kisvárda alá megyen vala, házamba szállt kedvem, akaratom ellen [...]”

Fogalmazd meg egész mondatban, milyen jogot sértett meg ezzel Balassa Menyhárt!

Vesd össze a szövegeket a következő részlettel!

„Azt is akarjuk, hogy sem mi, sem a mi utódaink valamely hatalmas kedvéért servienseket soha el ne fogassanak, [azok birtokait] fel ne dőlják, hacsak előbb meg nem idézték, és bírói úton el nem ítélték őket.”

„Úgyszintén [...], sem az ő házaikba nem szállunk, hacsak nem hívnak bennünket.”

a) Melyik törvényből származnak a fenti részletek? Melyik uralkodó adta ki őket? Mikor?

b) Mi a kapcsolat a Melith-fogalmazvány és a törvények közt?

4. A magyar társadalom a 16. században. Igaz vagy hamis? Döntsd el a szöveg segítségével! Válaszodat indokold meg egy mondattal!

Állítás	Igaz	Hamis	Indoklás
x) A bíraskodást független, képzett bírákból álló szervezet végezte.		X	A szövegben a feljelentő közvetlenül a királyt kérte jogorvoslatért. Utal arra is, hogy korábban az uralkodó egy kapitányát bízta meg, hogy rendezze a konfliktust.
a) A török háborúk miatt a társadalom átalakult, a 16. század második felére megszűnt a jobbágyság.			
b) A korabeli magyar nemesség tagjai jogilag egyenrangúak voltak.			
c) A főurak birtokait és magánhadseregét a szűkebb családjukhoz tartozó rokonok irányították.			

6. Esszé.

A feladat a három részre szakadt Magyar Királysággal kapcsolatos. (hosszú, emelt szint)

Mutassa be a források és ismeretei segítségével, hogy mi jellemezte a három részre szakadt ország társadalmát és demográfiai viszonyait! Térjen ki a török területen reked lakosság helyzetére is! Ne eseménytörténetet írjon!

„[Balassa Menyhárt] kapumról letörette a lakatot, szénámat kihordatta udvaromról. [...] minden jószágomat szolgálainak tisztül osztotta és úgy bírták, mint szinte akarták, és ha valamiben szavukat nem fogadhatták, verték és nyakon kötve bevitték Szatmárba, és ameddig szerették, mindaddig ott tartották. [...] házamba szállt kedvem, akaratom ellen és [marháimat] elvitte [...] és mind pincémnek, mind egyéb házaimnak kulcsait elvevé és azt, mint ő maguk szerették, mindent úgy költöttek, valami házamban volt. [...]

Emberverés, nyúzás-fosztás, szolgálimnak és jobbágyaimnak fogságuk, ez számtalan dolog, kiket én ingyen meg sem írok. [...]

Fáraó király idejében sem lehetett a szegény, nyomorult község nagyobb ínségben, mint most, ő miatta vagyon. [...] Amely jószágomat török bírja, azok sokkal nagyobb békességben vannak, hogynem mint akik Balassa uram birodalma alatt vannak.”

(Melith Györgynek az uralkodóhoz írt feljelentési fogalmazványából, 1564)

„A határvidék másik sajátos vonása a *condominium*, azaz a korábbi hatalmi elit és az oszmán hatóságok hosszabb-rövidebb ideig tartó közös uralma, osztozkodása a hatalmon, amely régióként és korszakokként jelentős különbségeket mutatva ugyan, de kiterjedhetett a közigazgatás, a jogszolgáltatás és az adóztatás területeire. Jóllehet az oszmánok kezdetben hallani sem akartak a magyar rendek oszmán területeken folytatott adóztatásáról és jogszolgáltatásáról, a katonai egyensúlyhelyzet és főként a magyar végvári katonaság fegyverei végül is mindkettőt kikényszerítették és mindennapos gyakorlattá tették.” (Ágoston Gábor, történész)

Rablást és foglyszédést megörökítő rézmetszet, 16. század

Javítókulcs az esszéhez

Szemponatok	Műveletek, tartalmak
Feladatmegértés	A vizsgázó alapvetően az ország három részre szakadásának demográfiai és társadalmi következményeit mutatja be. A válasz a források használatával lényegi összefüggéseket tár fel.
Tájékozódás térben és időben	T1 Rögzíti a téma <i>két</i> lényeges időbeli elemét (pl. az ország az 1526-os mohácsi csata után szakadt ketté / az Oszmán Birodalom Buda 1541-es megszállását követően rendezkedett be tartósan az országban / az ország megosztottsága 1699-ben ért véget / a törökök teljes kiűzése 1718-ra valósult meg).
	T2 Rögzíti a téma <i>két</i> lényeges térbeli elemét (pl. a három országrész neve / az országrészek központjai / a végvárvonal elhelyezkedése).
Kommunikáció, a szaknyelv alkalmazása	K1 Szakszerűen használja a következő általános történelmi fogalmakat: pl. végvár, demográfia, társadalom, nemesség / földesúr, jobbágyság stb.
	K2 Szakszerűen használja a következő konkrét történelmi fogalmakat: pl. vitézlő rend / végvári katonaság, társadalmi mobilitás, hajdú, kettős adóztatás, hatalmaskodás stb.
	K3 A kifejtés mondatokból áll, és a szöveg logikusan felépített. A válasz nem tartalmaz súlyos nyelvhelyességi vagy helyesírási hibát.
Ismeretszerzés, a források használata	F1 Rögzíti a forrás egy lényeges elemét (pl. a magyar nemesség / elit megosztott volt; a politikai helyzet belső társadalmi feszültségekhez vezetett; az országon belül is rengeteg károkozás / hatalmaskodás történt), és ezzel kapcsolatban lényegi megállapítást tesz (pl. a társadalmi kohézió fellazult; a hatalmi centrumok nem tudták fenntartani a rendet mindenhol; a birtokos nemesség befolyása megnőtt / szervitori hálózatot / magánhadsereget tartottak fenn; a nemesség egy része elvesztette birtokait / létalapját stb.).
	F2 Rögzíti a forrás egy lényeges elemét (pl. kialakult a kettős adóztatás a hódoltság területén), és ezzel kapcsolatban lényegi megállapítást tesz (pl. a nemesség nem mondott le jogairól az elhódított területeken sem; a nemesség fegyveres erővel igyekezett érvényre juttatnia jogait; a jobbágyság jogilag és gazdaságilag is bizonytalan helyzetbe került a határvidékeken).
	F3 Rögzíti a forrás egy lényeges elemét (pl. rendszeresek voltak a portyák / hadjáratok; békeidőben sem szűntek meg a kisebb-nagyobb a határok mentén), és ezzel kapcsolatban lényegi megállapítást tesz (pl. az elhurcolt lakosokra rabszolgasors várt; a folyamatos rablás és fogolyszedés létbizonytalansághoz vezetett; a pusztítás nyomán éhínségek / járványok alakultak ki).

	<p>F4 Rögzíti a forrás egy lényeges elemét (pl. a középkori településhálózat megritkult; pusztásodás jellemezte a hódoltságot), és ezzel kapcsolatban lényegi megállapítást tesz (pl. a települések az elvándorlás / háborúk miatt tűntek el; a lakosok biztonságosabb településekre húzódtak; többségében a magyarlakta települések tűntek el stb.).</p>
<p>Eseményeket alakító tényezők feltárása, kritikai és problémaközpontú gondolkodás</p>	<p>E1 Rögzíti, hogy a középkori Magyar Királyság a 16. században tartósan három részre szakadt, és ezzel kapcsolatban lényeges megállapítást tesz (pl. az ország fejlődése lelassult; az erőforrásokat jórészt felemésztették a háborúk; a magyarság több állam területén élt; a lakosság szám stagnált; a magyarság aránya európai összehasonlításban csökkent stb.).</p>
	<p>E2 Rögzíti, hogy a társadalom szerkezete nem változott jelentősen a korszakban, és ezzel kapcsolatban lényeges megállapítást tesz (pl. megszilárdult a feudális társadalmi rend / fennmaradt a nemesség és a jobbágyság; a polgárság szűk réteget alkotott; új csoportként megjelentek a hajdúk / vitézlő rend stb.).</p>
	<p>E3 Rögzíti, hogy a lakosság jelentős része oszmán fennhatóság alá került, és ezzel kapcsolatban lényeges megállapítást tesz (pl. a törökök jórészt fenntartották / átvették a korábbi adóztatást és a jogszolgáltatást; a lakosságot nem űzték el a törökök a munkaerőszükséglet miatt; nem kényszerítették a lakosságot az iszlám felvételére; a Hódoltság belső területein a jobbágyság viszonylag békésen élhetett stb.).</p>
	<p>E4 Önálló ismereteivel, helyes megállapításaival kiegészíti és alátámasztja elemzését.</p>
<p><i>Ugyanaz a válasz nem fogadható el két külön tartalmi elem (forráshasználat, eseményeket alakító tényezők) pontozásánál is.</i></p>	